

Johanna Jadstrand
010-473 58 49
Fredrik Malmberg
010-473 50 00

Till
Utbildningsdepartementet

Svar på remiss gällande Samverkande krafter – för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk (SOU 2020:66)

Sammanfattning

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslagen i utredningen och delar bedömningarna utifrån att dessa gynnar även myndighetens målgruppers rättigheter och möjligheter till en god utbildning. Specialpedagogiska skolmyndigheten ser att utredningen tar ett tydligt avstamp i skollag och läroplaner, samt lyfter fram elevers rätt till stöd och anpassningar, vilket är bra. Trots detta ser Specialpedagogiska skolmyndigheten ett behov av mer verkningfulla och genomgripande förslag för att kunna möta de behov som vi bedömer skulle göra skillnad för våra målgrupper. En kraftfull åtgärd skulle vara införandet av en obligatorisk elevhälsa.

Specialpedagogiska skolmyndigheten önskar att utredningen genomgående haft ett mer tydligt funktionsrättsperspektiv. För att bidra med ett bredare perspektiv där individer med funktionsnedsättning samt kunskap om tillgängliga och inkluderande lärmiljöer tydligare lyfts fram, bör Skolverket samverka med Specialpedagogiska skolmyndigheten i vissa uppdrag. Exempelvis när det gäller kartläggningar kring behov om stödinsatser som huvudmännen behöver för att förbättra sin avbrotts hantering, som en del i det systematiska kvalitetsarbetet. Det gäller också i den regionala samverkan som Skolverket föreslår ha med skolhuvudmännen.

Förslag 5.9

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Specialpedagogiska skolmyndigheten anser att det bör förtydligas varför det behövs särskilda allmänna råd för systematiskt kvalitetsarbete med fokus på kommunal vuxenutbildning.

Förslag 5.11.1 Förändringar i Statistiska centralbyråns nationella räkenskapssammandrag

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Specialpedagogiska skolmyndigheten bedömer att förslaget skulle ge tillförlitlig statistik vilket möjliggör rätt beslut på korrekta grunder.

Förslag 5.11.2 Förändringar i Skolverkets insamling och redovisning av statistik

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Specialpedagogiska skolmyndigheten bedömer att förslaget möjliggör en tydligare bild av övergången från sfi till kommunal vuxenutbildning. Specialpedagogiska skolmyndigheten ser det som viktigt att också få en bild av studieresultat uppdelat på kön för att kunna rikta insatser. Förslaget ger bättre förutsättningar för analys och utveckling av verksamheterna utifrån elevers behov.

Bedömning 5.11.3 Skolenheter för anordnare inom entreprenad

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningen. Om statistik ska samlas in är det viktigt att det görs från alla utbildningsanordnare såväl kommunala som upphandlade. God statistik är viktig för att kunna tillgodose elevernas behov.

Förslag 5.11.4 Pedagogisk personal i sfi och komvux

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Att ha tillförlitlig personalstatistik är betydelsefullt för att kunna utbilda legitimerad personal inom sfi och vuxenutbildning. Det är viktigt att även andelen legitimerade speciallärare och specialpedagoger redovisas i personalstatistiken, detta kan sedan kopplas till elevernas måluppfyllelse.

Förslag 5.11.5 Likvärdig betygssättning i sfi

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Genom att följa upp resultaten stärks likvärdigheten när det gäller betygssättningen. Det är viktigt att en elevs betyg inte enbart baseras på det nationella provet, eleven kan ha visat färdigheter och förmågor vid andra tillfällen och på annat sätt än på det nationella provet. Lärarna behöver ha god kompetens kring betyg och bedömning för att kunna säkerställa en allsidig och likvärdig betygssättning.

Förslag 5.11.6 Avbrott i sfi

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Detta är en viktig del i det förebyggande arbetet och ett sätt för huvudmännen att analysera vad som brister i undervisningen när det gäller avhopp, framförallt för elever i behov av extra anpassningar/stöd. Dessa insatser kan utvecklas och implementeras i samverkan med Specialpedagogiska skolmyndigheten via myndighetens samverkanskontor. Specialpedagogiska skolmyndigheten har i uppdrag att möta

upp och stödja huvudmännen i att analysera underlag och fånga upp utvecklingsbehov. Samverkan skulle ge samordningsvinster för såväl skolhuvudmännen som Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Förslag 5.11.7 Distansundervisning i sfi

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Det kan vara ett sätt att ta reda på hur distansundervisning kontra närstudier påverkar elevens måluppfyllelse.

Förslag 6.3 Förslag om KSA

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Genom att reglera KSA (kommunalt språkansvar) i skollagen tydliggörs funktionen och kommunerna åläggs att införa insatsen. Detta skapar likvärdig hantering i landet. Kommunernas dokumentation underlättar uppföljning, utvärdering och utveckling av sfi. Att KSA-funktionen föreslås ha ett uppsökande uppdrag för att stödja och motivera individer kan motverka att människor hamnar i ett långvarigt utanförskap. Unga vuxna som varken jobbar eller studerar blir ofta kvar i utanförskap i årtal. Unga med funktionsnedsättning drabbas särskilt hårt. Det visar en rapport från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (*Ett långvarigt utanförskap* MUCF, 2020) Utredarna såg att det handlar om lång tid, mellan fem och elva år. Specialpedagogiska skolmyndigheten vill framhålla att hemkommunen behöver god specialpedagogisk kompetens för att kunna erbjuda lämpliga individuella insatser, möta elever och samordna aktiviteter.

Specialpedagogiska skolmyndigheten instämmer i utredningens bedömning om de vinster som kan göras genom att KSA samordnas med organisationen för KAA (kommunalt aktivitetsansvar) med ett gemensamt ramverk. Det skulle kunna bidra till att underlätta organisering och effektiva arbetssätt för att följa upp individer och etablera goda samverkansrutiner. Vi ser att detta även kan främja en helhetssyn på individen och minska risken för glapp där elever faller mellan stolarna och för att få en välfungerande livssituation.

Förslag 6.3.1 En KSA-funktion ska inrättas

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. KSA-funktionen bör ha specialpedagogisk kompetens för att kunna möta elevers olikheter, samordna aktiviteter och erbjuda fungerande individuella insatser. KSA behöver också ha kunskap om olika funktionsnedsättningar och konsekvenser som det kan innebära för lärande, samt hur lärmiljön kan tillgängliggöras. Risk föreligger annars att lärarna får bära problematik som ligger utanför deras kompetensområde. För att kunna följa upp ISP:en behövs kompetens kring vad individanpassad undervisning innebär och på vilket sätt den behöver utvecklas inom verksamheterna för att möta elevers olika behov. Vid uppföljningen måste fokus ligga på hur lärmiljön utformas och det gäller även eventuell arbetsplatsförlagd

utbildning. Lärmiljön på en arbetsplats utanför skolan måste också kartläggas för att kunna anpassas efter elevens behov och handledaren behöver informeras om eleven är i behov av stödinsatser och hur de kan utformas på arbetsplatsen. Det är av stor betydelse att eleverna ges möjlighet att utveckla sitt språk och delta i ett socialt samspel. Handledare behöver också vara medvetna om dessa viktiga delar i elevernas kunskapsutveckling. För att aktivt kunna nå och motivera elever att arbeta mot målen för sfi behövs god kunskap kring vad individanpassad undervisning innebär.

I de insatser som föreslås är det viktigt att eleven är delaktig och förstår syfte och innebörd samt att elevens styrkor lyfts fram och fokuseras. Det finns ett stort värde i att olika aktörer utvecklar samverkan kring individen så att eleven upplever sammanhang i de olika insatserna, så som det beskrivs i KASAM (Antonovsky, A. Stockholm: Natur och kultur, 1991. Hälsans mysterium).

Förslag 6.3.2 Det ska finnas en handlingsplan för KSA-arbetet

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Att Skolverket utfärdar föreskrifter är bra då det kan öka likvärdigheten och kvaliteten i handlingsplanens praktiska utförande.

Det är viktigt med tydlighet kring vad handlingsplanen ska omfatta. KSA-funktionen behöver ha god kunskap kring hur uppföljningen av eleverna utförs. Detta för att eventuella misslyckanden med att nå målen i första hand söks hos verksamhetens förmåga att anpassa undervisningen. När det gäller de uppföljande rutinerna bör det elevhälsofrämjande arbetet beaktas. Det är betydelsefullt att samverkan sker mellan de övriga aktörerna som föreslås i utredningen.

Förslag 6.4 Rätten att studera sfi i annan kommun

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Det är viktigt med flexibilitet för att möta den enskilde elevens olika behov.

Förslag 6.5 Tidsbegränsad rätt till sfi

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Om en elev riskerar att inte nå målen är det viktigt att ansvarig följer upp detta och särskilt synliggör eventuella individanpassningar, så att eleven inte bara får ”mer av samma sak”. Uppföljning bör ske kontinuerligt och redan i ett tidigt skede, i synnerhet om eleven har långsam progression eller inte följer progressionsplanen.

Progressionsplanen är vägledande för hur undervisningen läggs upp och på vilka sätt eleven har fått vara delaktig i sin utveckling. Täta och kontinuerliga avstämningar och tidiga insatser i samverkan med eleven underlättar elevens måluppfyllelse. Tidig kartläggning och fokus på elevers möjligheter att nå målen för utbildningen är viktigt för elevens motivation och självkänsla samt för att

kunna utveckla verksamheternas behov av kunskap kring elevernas progression. Detta är även viktigt i det systematiska kvalitetsarbetet.

Avsnitt 7.4

Obligatorisk kartläggning för bedömning av elevens kunskaper (förslag s.226)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Det är viktigt att det tydligt skrivs fram att det ska ske på elevens modersmål/starkaste språk vilket synliggör kunskaper och främjar elevens motivation. Kartläggningen behöver vara trovärdig för att utgöra en grund för undervisningen. Det krävs kompetens men också möjligheter för läraren att få stöd för att kunna tolka kartläggningen och omsätta innehållet till undervisningen.

Kartläggningen bör vara en del av systematiska kvalitetsarbetet och ett underlag för KSA för att utveckla sfi-undervisningen.

För att säkerställa att den individuella studieplanen blir det didaktiska och verkningsfulla verktyg som avses, behöver det tas fram ett nytt kartläggningsmaterial för flerspråkiga elever. Detta är något som Specialpedagogiska skolmyndigheten tydligt ser ett stort behov av och som stämmer väl överens med de svar som utredningens kommunenkät också lyfter fram. Det skulle kunna vara ett uppdrag för Skolverket och SPSM att tillsammans utarbeta ett sådant material.

Individuell progressionsplanering (förslag s.228)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Progressionsplanen behöver dokumenteras av lärare med god kunskap kring vad progression innebär. Dessa bör även kunna analysera varför ingen progression har skett och vilka åtgärder som behöver sättas in (individ Anpassas) för att en progression ska ske. Lärarna behöver dessutom ha god bedömarkompetens och förmåga att följa och arbeta formativt för att främja elevernas utveckling mot målen. Det är komplext att bedöma språkfärdighet men en viktig del i det pedagogiska arbetet särskilt med heterogena målgrupper. Därför är det viktigt att lärare har tillgång till specialpedagogiskt stöd i detta arbete. Specialpedagogisk kunskap är viktig för att kunna utgå från elevens kunskapsnivå med höga förväntningar och samtidigt rimligt ställda krav.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill framhålla att det är viktigt att tydliggöra ansvar - vem har ansvar för upprättande av ISP, revidering, rutiner vid övergångar etcetera.

Individuell progressionsplanering (bedömning s. 231)

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningen. Den individuella studieplanen med IPP är ett viktigt dokument och bör följas med sfi-elever som

fortsätter studera sva på grundläggande nivå. Lärarna på grundläggande nivå kan då redan från kursstart vara informerade om elevers kunskapsnivå, behov och mål med utbildningen och eleverna kan från början få en individanpassad undervisning.

Individuell progressionsplanering (förslag s. 231)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Det är bra att även progressionsplanen överlämnas. Det kan stärka eleven och utgör en viktig kunskap för läraren som undervisar eleven.

Individuell progressionsplanering (förslag s. 232)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Studie- och yrkesvägledarna måste också få kunskap kring hur olika funktionsnedsättningar kan påverka samtalet med eleven. Specialpedagogiska skolmyndigheten kan bidra med kunskap i fortbildningsinsatserna för studie- och yrkesvägledningen. För att studie- och yrkesvägledningen ska bli framgångsrik behöver samverka med lärare utvecklas och professionerna bör ha specialpedagogisk kunskap. Specialpedagogisk kompetens behövs för att kunna kartlägga och vägleda elever. För elever med kognitiva funktionsnedsättningar kan exempelvis val utgöra stora utmaningar.

Förslag 8.1 om fastställd kurstid och verksamhetspoäng i sfi

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. När sfi inte är reglerat i tid finns risk för att elever inte får extra anpassningar i ett tidigt skede, som man har rätt till för att nå målen med utbildningen.

Avsnitt 9.7 Utredningens förslag om distansundervisning

Elever i komvux som särskild utbildning (förslag s. 281)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Specialpedagogiska skolmyndigheten vill betona att även om eleven studerar på distans så har eleven rätt till en individanpassad undervisning och rätt till de eventuella extra anpassningar som eleven har behov av. Relationen har en stor betydelse för elevens lärande och mående särskilt när det gäller elever med funktionsnedsättning. För att kunna ge adekvat stöd på individnivå behöver läraren lära känna sina elever. Eleven behöver ha den digitala kompetens som krävs för att kunna studera på distans och det är verksamhetens ansvar att ge de förutsättningar som krävs.

Distansundervisning i komvux på grundläggande och gymnasial nivå (förslag s. 284)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Oavsett studieform är det viktigt att elever kan ha en kontinuerlig kontakt med sin lärare under

studierna. Formativ undervisning främjar elevers motivation, relation med lärare samt skapar förutsättningar för stöd och individanpassning i undervisningen.

Avsnitt 10.7.1 Utredningens förslag och bedömningar med särskilt fokus på jämställda villkor för studier i komvux

Validering av kvinnors kompetenser (bedömning s. 312)

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningen. Specialpedagogiska skolmyndigheten vill uppmärksamma att det krävs specialpedagogisk kunskap för att kunna anpassa valideringssituationer och att erbjuda många olika sätt att visa sina kunskaper på.

Meningsfulla och framåtsyftande aktiviteter för kortutbildade utanför reguljär arbetsmarknad och reguljär utbildning (förslag s. 313)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Specialpedagogiska skolmyndigheten önskar ett förtydligande kring hur länsstyrelsen ska samverka med KSA-funktionen kring förslaget. Det är viktigt att utvärdera de effekter som insatserna ger för att kunna se dess värde och utveckla eller avsluta insatserna. Samverkan mellan KSA och länsstyrelser kan utgöra en förutsättning för att dela erfarenheter och sprida lärande exempel.

En individualiserad etableringstid för nyanlända (bedömning s. 314)

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningen. Specialpedagogiska skolmyndigheten ser att man även behöver inkludera personer med funktionsnedsättning i en sådan utredning. Individanpassningar och att satsa på kortutbildade kvinnor som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden är viktigt. Arbetsförmedlingen eller den myndighet som utses, behöver även fånga in kortutbildade kvinnors röster.

Individens väg från nyanländ till etablerad (förslag s. 315)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Det är betydelsefullt att utvärdera och utveckla olika satsningar. Att ta del av KSA-funktionens kunskaper är viktigt eftersom de står nära målgruppen. Vid uppföljningen bör kunskap finnas kring hur frågor ställs för att fånga målgruppens synpunkter och upplevelser kring det stöd som givits och de insatser de har deltagit i.

Avsnitt 11.4.2 Högskolepoänggivande kurser ska utvecklas

Möjligheter att öka andelen sfi-lärare med legitimation, pedagogisk examen och ämnesbehörighet (förslag s. 370)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Specialpedagogiska skolmyndigheten bedömer att det är relevanta utbildningsförslag, men det saknas specialpedagogisk kompetensutveckling. Det är särskilt viktigt då det ibland

saknas en speciallärare/specialpedagog inom vuxenutbildningen. Individanpassning och kunskap om extra anpassningar ställer höga krav på kompetens hos olika professioner inom vuxenutbildningen.

Avsnitt 11.4.3 Material för bedömning och undervisning tas fram: Bygga svenska vux (förslag s. 379)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Det är bra att lärare får bedömningsstöd för att identifiera vilken kunskapsnivå eleven befinner sig på för att kunna individanpassa. Specialpedagogisk kunskap krävs dock för att kunna göra relevanta anpassningar om eleven är i behov av det för att kunna nå målen. För att skapa delaktighet och stödja elevens motivation, se elevens möjligheter och skapa en undervisning som leder eleven framåt i sitt lärande behöver elevens språkliga progression stödjas och synliggöras.

Avsnitt 11.4.4 Generella och riktade insatser ska utvecklas (förslag s. 386)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Vid utformandet av ett skolutvecklingsprogram bör Specialpedagogiska skolmyndigheten vara delaktig för att programmet ska få ett specialpedagogiskt perspektiv.

Avsnitt 11.4.4 Generella och riktade insatser ska utvecklas (förslag s. 396)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Det är viktigt att förtydliga hur samverkan mellan KSA och den regionala nivån ska se ut.

I de särskilt inriktade insatserna bör även Specialpedagogiska skolmyndigheten delta för att fokusera på de grupper som har en långsam progression och har svårt att nå målen. Insatsen bör rikta sig mot att ge specialpedagogisk kompetens och kunnande för att möta elever utifrån behov kring specialpedagogiska strategier och stödstrukturer. I nuläget finns inget krav på elevhälsa och de professioner som ingår, vilket innebär att det saknas kompetens inom det specialpedagogiska området. Lärarna får inte tillräckligt stöd i att utveckla och anpassa undervisningen.

En kraftfull åtgärd skulle vara införandet av en obligatorisk elevhälsa. Detta är något som även tidigare har övervägts, bland annat i promemorian På väg mot stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk. Utredningen lyfter bristen på specialpedagogiskt stöd och kompetens att möta elevers olikheter. Det stämmer också väl med Specialpedagogiska skolmyndighetens erfarenhet, där vi ser avsaknad av kompetens att möta de elever med störst behov av stöd, däribland många av myndighetens målgrupper.

SPSM saknar därför att utredningen fullföljer det som tidigare utredning tagit upp angående en obligatorisk elevhälsa och ser därför ett behov av att ett sådant förslag åter lyfts fram och utreds skyndsamt.

Specialpedagogiska skolmyndigheten ser att komvux med sfi saknar en organisation och strukturer för att möta och ge stöd. En organisation som ger likvärdiga möjligheter för att elever med funktionsnedsättningar eller i behov av stöd, ska kunna nå målen för sin utbildning.

De insatser som gjorts behöver följas upp och utvärderas. Det behövs ett förtydligande att alla regioner ska finnas med i samverkan och som systematiskt ska följas upp, för att det ska bli en likvärdighet över landet.

Förslag 11.6.3 Plan för höjda behörighetskrav för sfi och svenska som andraspråk på grundläggande nivå

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Lärarprogrammen behöver vara mer inriktade mot vuxnas lärande och bättre förbereda studenter för ett arbete med vuxna. Det är viktigt att ha ett specialpedagogiskt perspektiv för att möta elevers olikheter och tillgängliggöra lärmiljön.

Förslag 11.6.4 Profilerings av ämnesstudierna i svenska som andraspråk inom ämneslärutbildningen

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Målgruppen som är i behov av stöd har ökat. Det kräver att specialpedagogiska perspektiv beaktas vid profilerings av kurser samt att kunskap finns kring hur olika funktionsnedsättningar påverkar elevernas lärande.

Bedömning 11.8.1 En övergripande ambitionshöjning behövs

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Det vore önskvärt att det finns en samverkan mellan Skolinspektionen, Skolforskningsinstitutet och Specialpedagogiska skolmyndigheten för att identifiera utvecklingsområden och initiera praktisknära forskning, eftersom det saknas. Det är viktigt att forskningen sprids och att den är verksamhetsnära.

Förslag 11.8.2 Vetenskapsrådet ska utlysa medel till en forskarskola

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget.

Avsnitt 11.8.3 Skolforskningsinstitutet ska göra särskilda utlysningar för forskning om vuxnas lärande (förslag s. 490)

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget. Utbildningsområdet är underforskat och behöver betydande resurser. Forskningen bör även inriktas mot

hur stödet utformas för att eleverna ska nå målen, det vill säga ett specialpedagogiskt perspektiv.

Sakkunniga har i detta ärende varit Ann-Marie Andersson, Eva-Lisa Andersson, Emelie Cramér-Wolrath, Christina Duvhammar och Lena Hammar. Föredragande har varit Johanna Jadstrand.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Fredrik Malmberg

Generaldirektör